

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ח הלכה א'

הרמב"ם לא פירש בחיבורו בהלכה מאיזה טעם אסור, האם מסייע לעוברי עבירה או מצד לפני עור.

המהר"י קורקוס כאן כתב וז"ל "וכל זה למאמר הכתוב ולפני עור לא תתן מכשול". מבואר שע"י הסיוע לעוברי עבירה יש בזה איסור של לפני עור.

בחתם סופר בגיטין בסוגיא דף סא' ע"א באיסור להחזיק ידי עוברי עבירה מביא את דברי הרמב"ם בפירוש המשניות פרק ו' דתרומות משנה ג' שפירש הטעם שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה דכתיב אל תשת ידך עם רשע. ומתקשה החתם סופר², א"כ מצד מה אסור לסייע עוברי עבירה, ומפרש שצריך לומר היכי דבלא הסיוע שלי לא נעשה העבירה איכא משום לפני עור לא תתן מכשול, והיכי דאינו רק מסייעו ומיישרו ה"ל אל תשת ידך עם רשע.

בערוך השולחן (זרעים סימן כט' אות ב') כתב "דבר ברור הוא דיהו מתקנת חכמים שלא לסייע ידי עוברי עבירה כדמוכח מלשון המשנה שם בסוף הענין, שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה אבל משום ולפני עור לא תתן מכשול אין כאן דזה אינו אלא כשאי אפשר לו להשיג דבר זה במקום אחר כדמוקי לה בגמ' בר"פ לפני אידיהן בתא עברי דנהרא ע"ש. ולכן הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות שכתב בזה הלשון אמר הכתוב וכו' אין כוונתו דיש בזה ממש לאו דלפני עור דזה אינו אלא כשאי אפשר לו להשיג במקום אחר ובכאן גזרו חכמים בכל ענין אפילו אפשר לו להשיג במקום אחר אלא דהרמב"ם מרחיב הטעם דלמה תקנו כן כדי לנחות אדם בדרך ישרה ולא לעזרו בדרך עבירה ויש בזה גררא דלפני עור".

בשו"ת משנת ר' אהרן ח"א סימן ג' האריך בדין לפני עור ומסייע ידי עוברי עבירה, ובתוך דבריו כתב בד"ה גם נראה לי, "דהאיסור דמכירת כלים ג"כ אין בו לפני עור מן התורה, והרמב"ם בפ"ח הקדים הטעם דאסור לחזק ידי עוברי עבירה וכלשון משנה ח' שם בפרק ה' וברפ"ה דגיטין ס"א ע"א. ולשון זה הלא כתבו הראשונים במקום דאין עובר אלפני עור מן התורה ואף דבפירוש המשניות שם הזכיר גבי פרה לפני עור וכן בר"ש שם וכו'".

בחוט שני עמוד תח' הביא בתחילה את פירוש המשניות לרמב"ם שהזכיר כאן באיסור למכור הכלים הוא משום לפני עור, וכתב החוט שני שמבואר מדבריו בפירוש המשניות דיסוד האיסור לחזק ולסייע ידי ישראל בעבירה הוא משום הלאו דלפני עור, ולפי"ז אם באופן של תרי עברי דנהרא דהנכשל לא היה יכול להכשל בלא המכשיל יש בזה לפני עור דאורייתא אלא שבמשנה משמע דמייירי באיסור דרבנן וצריך לומר דמייירי בחד עברא דנהרא דהיינו שהנכשל יכול לעבור את העבירה אף ללא המכשיל ומ"מ אסור מדרבנן, ומ"מ משמע מדברי הרמב"ם שיסוד האיסור הוא משום לאו דלפני עור.

לעילוי נשמת מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל גלב"ע שושן פורים ט"ו אדר ב' תשפ"ב

תוכן הענינים¹

1. הלכה א. באיסור לחזק ידי עוברי עבירה בשביעית ולפני עור. 1
2. ספק לפני עור שהתירו כשאפשר לתלות בהיתר. 2
3. להעמיד מכונה למכירת משקאות ברחוב באופן שיש בזה חשש חילול שבת, מצד לפני עור. 5
4. באיסור לחזק ידי ישראל שעובד בשביעית יצליח או אמירת שלום. 5
5. שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל. 5

הלכה א.²

באיסור לחזק ידי עוברי עבירה בשביעית ולפני עור.

כתב הרמב"ם "כדרך שאסור לעבוד הארץ בשביעית כך אסור לחזק ידי ישראל שעובדין אותה או למכור להן כלי עבודה לפי שאסור לחזק ידי עוברי עבירה".

בפירוש המשניות לרמב"ם כאן פרק ה' משנה ו' כתב וז"ל "אמר הכתוב ולפני עור לא תתן מכשול רוצה לומר מי שסגרה עיניו התאוה ויצר הרע אל תעזור אותו להוסיף בעורונו ותוסיף להרחיקו מן היושר ומפני זה אסור לעזור עוברי עבירה ולא יתקנו להם כלים אבל ראוי לקלקל להם".

הגאון הגדול ר' יעקב אידלשטיין זצוק"ל בשיעורי שביעית סימן ז' עמוד כט' מביא את הרמב"ם בפירוש המשניות שפירש הטעם שנאמר לפני עור לא תתן מכשול, והר"ש כאן לא פירש כלום, אך להלן במשנה ח' דב"ש אומרים לא ימכור פרה החורשת בשביעית וב"ה מתירין משום דראויה לשחיטה, ששם פירש הר"ש הטעם דב"ש משום איסור לפני עור.

והעיר שצ"ע אמאי לא כתב הר"ש טעם זה מיד בתחילה כבר ולא רק לקמן. וכתב דאולי אפשר לומר דכיון שאמרה תורה ושביתה הארץ, והוא מצות עשה על כל ישראל שיעשו מה שביכולתם למען תשבות הארץ מעבודות קרקע, א"כ בציווי זה נכלל לא רק הבעלים אלא כל ישראל, וממילא כשהוא משאילו לחשוד מחרישה וגורם שהארץ תיעבד, הרי עובר על עשה דשביתה ארץ, אם מדאורייתא או יתכן שסיוע כזה הוי איסורא דרבנן מגדרי ושביתה הארץ, ולכן לא הוצרך הר"ש להביא פסוק דלפני עור. **עכת"ד**.

² סוגיא זו של לפני עור וספק לפני עור ארוכה מאד, והאריכו בזה הראשונים והאחרונים ובנפק"מ לשביעית ולשבת ולשאר איסורי תורה, ולא הארכנו בכל זה.

³ הוא לא שואל זאת במפורש, אבל כך נראה שעולה מן הדברים.

¹ יש אפשרות לקבל אי"ה את הגיליון במייל 036164702A@gmail.com

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ח הלכה א'

משאיל או משכיר כלי לעוברי עבירה או מסייע בגופו, אבל במכירה ליכא משום מסייע, שלאחר שנמכר סלוקי מסלק מינה, ע"כ במסכת שביעית פרק ה' משנה ט' נקט משאלת ובכל דשייד לפני עיור נקט מכירה.

ספק לפני עור שהתירו כשאפשר לתלות בהיתר.

בפרק ה' משנה ו' מבואר שאסור למכור לחשוד על השביעית כלים המיועדים רק לאיסור, אולם כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר מותר. **בתפארת ישראל** כתב שהטעם שמותר דתלינן בהיתר מדאזלינן בתר רובא דהיתרא שבעולם.

בר"ש מבואר שאפילו אם רוב מלאכתו לאיסור, מ"מ אם יש בזה גם מלאכת היתר, מותר למכור לחשוד בשביעית. שכתב בתוך דבריו בד"ה לאיסור ולהיתר "ומגל קציר אע"ג דאסור לקצור וכו' עושין בו נמי מלאכה אחרת וכו' אע"ג דקא חשיב ליה התם שינוי היינו לפי שאין רוב מלאכתו לכך ומ"מ חשיב שפיר מיוחד נמי להיתר".

במשנה ראשונה כאן במשנה הקשה צ"ע אמאי מותר כיון דספק דאורייתא הוא שמא לאיסור קונה ולפני עור דאורייתא הוא, וכן הקשה מעוד משניות בהמשך, ממשנה ה' שב"ה מתירין בפרה חורשת מפני שיכול לשוחטה, דכל דמצי למיתלי תלינן והיכי תלינן להיתר בדאורייתא וליכא למימר אוקי גברא אחזקת כשרות דהא בחשוד מיירי.

ורצה לומר דאם נאמר דלפני עור לאו דאורייתא לענין זה דפשטיה דקרא מיירי בסומא ממש ונותן מכשול בדרך שהוא הולך אבל במושיט לו דבר איסור לא מיירי אלא אסמכתא מדרבנן הוא לענין איסורים הוה ניחא, אלא דפשטא דמילתא בכל דוכתי משמע דלענין איסור דאורייתא הוא.

ומיהו לסברת הרמב"ם דכל הספיקות של תורה אין אסורין אלא מדרבנן, יש לומר דהכא משום חיי נפש לא גזרו שא"כ לא יוכל לקצור למאכל ביתו, אבל לסברת הרשב"א שהספיקות אסירי לן מדאורייתא קשה. וצריך לומר דהכא במאי עסקינן דאיכא נמי אומן אחד עובד כוכבים ונמצא דאין הישראל עובר מדאורייתא דבלאו ידיה מצי למיזבן מעובד כוכבים אלא מדרבנן אסור ובספיקא שרי.

ובסוף דבריו כתב שאפשר ליישב דנתינת מכשול לא מיקרי אלא כשהמכשול ידוע בשעה שזה נותן לו אבל בספק אם יעשה בו מכשול אין זה נותן מכשול והלוקח הוא מכשיל את עצמו. וע"ש עוד מה שכתב בזה דפשטיה דקרא בנותן מכשול לפני סומא ממש אבל להכשיל חברו בעבירה אפשר דאינו מדאורייתא אלא מדרבנן ולכן בספיקא תלינן לקולא.

במנחת שלמה עמוד קטז' הביא את דברי המשנה ראשונה מה שרצה לפרש דעיקר קרא לנתינת מכשול לפני עור, ואילו הכשלת חברו באיסור לא נכלל באיסור דאורייתא, וע"ש מה שהקשה ע"ז. ובעצם קושיית המשנה ראשונה, כתב המנחת שלמה לומר, דלא קעבר אלפני עור אלא כשמכשילו בחפצא דאיסורא גופיה וכגון

אולם הביא החוט שני שברא"ש במסכת שבת פ"א סימן א' משמע דיסוד האיסור לסייע לעוברי עבירה הוא מדין תוכחה, שכתב שם דבחד עברא דנהרא איכא איסורא דרבנן דאפילו קטן אוכל נבילות בי"ד מצווין להפרישו כ"ש גדול שלא יסייע לו עכ"ל. ומבאר החוט שני שהחילוק בין לפני עור לתוכחה דלפני עור יסודו הוא שהאדם לא יכשיל את חברו, אבל תוכחה אין זה מפני שהאדם גורם למכשול אלא שאנו מוזהרים להפרישו מהאיסור.

עוד הוסיף בחוט שני שמדברי הרמב"ם כאן בהלכה שכתב "כדרך שאסור לעבוד הארץ בשביעית כך אסור לחזק ידי ישראל", משמע דהרמב"ם בא להגדיר את האיסור להכשיל את חברו. והנה בלאו דלפני עור נכלל ב' מכשולים. א, להכשיל את חברו באיסור וכמו שאמרו בגמ' בע"ז המושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח עובר משום לפני עור. ב, כמ"ש בספרא פרשת קדושים ב' פסיקתא י"ד היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו.

ומביא את הרמב"ם בהלכות רוצח פרק יב' הלכה יד', כל המכשיל עור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת או שחזק ידי עוברי עבירה שהוא עור ואינו רואה דרך האמת מפני תאות לבו הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול עכ"ל. והיה מקום לומר מתוך דברי הרמב"ם הללו דכל שמכשיל חברו באיסור הוי כמו כל עצה שאינה הוגנת ואין לך עצה שאינה הוגנת יותר מזה שמייעץ לו לעבור עבירה.

אולם מדברי הרמב"ם כאן שכתב "כדרך שאסור וכו' כך אסור לחזק ידי ישראל", משמע שאין זה רק משום עצה שאינה הוגנת אלא יסוד ושורש האיסור להכשיל את חברו הוא משום שבכל איסור ואיסור שהאדם מצווה שלא לעבור בעצמו מונח בו גם איסור שלא להכשיל את חברו, וכשמכשיל את חברו באיסור הוי כאילו הוא עצמו שותף באיסור שחבירו עושה בגללו. ולפי"ז לאו דלפני עור באיסור אינו רק משום שמייעץ לחברו עצה שאינה הוגנת אלא יש בזה גם זלוזל בכבוד שמים וע"ש עוד.

בדרך אמונה ס"ק ו' כתב לפי שאסור לחזק ידי עוברי עבירה משום לפני עור לא תתן מכשול דהיינו מי שהתאווה ויצר הרע סגרו עיניו אל תעזור אותו להוסיף בעורונו ותוסיף להרחיקו מן היושר אבל ראוי לקלקל לו, ואפילו במקום שאין בו לפני עור דאורייתא כגון שיכול להשיג זה במקום אחר מ"מ אסור מדרבנן שמייעץ ידי עוברי עבירה, וכן לחזקו בדברים אסור מהאי טעמא אף שאין בזה לפני עור דאורייתא, ועייין עוד בציון ההלכה ס"ק ה' מה שכתב בזה.

הגאון ר' צבי כהן זצ"ל בספרו שמיטת קרקעות פרק ט' אות א', כתב, המסייע ליהודי לעשות מלאכה האסורה בשביעית, גם אם לא עשאה בעצמו, עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול, ומשום מחזק ידי עוברי עבירה.

עוד כתב באות ב', איסור הסיוע אמור לא רק במלאכות האסורות מן התורה, אלא אף במלאכות האסורות מדרבנן.

בהערה ב' הביא בתוך דבריו בשם שו"ת בית שלמה בהגהה בשם שו"ת גאון מוהר"א מרגלית, והובא דבריו בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן כד', מסייע לא שייך אלא בחפץ שלו, כגון

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ח הלכה א'

ועל כרחך דאין מכשול אלא ודאי מכשול. וע"ש עוד מה שהאריך בדברי המשנה ראשונה.

והוסיף שגם לריטב"א הוא דוקא בנותן דבר שהוא ספק מכשול אבל דבר שהוא ודאי מכשול אלא שיש ספק אם העור יעבור שם ויכשל או לא, בודאי יש איסור לפני עור.

בזה כתב לתרץ הא דנותן כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח עובר בלפני עור אע"ג דאפשר שלא ישתה דמ"מ הוא נותן מכשול לפניו שמגרה בו תאוה שיאכלנו.

עוד הוסיף הביאור ההלכה שלכאורה יש מקום להקשות מהגמרא בנדרים סב' ב' שהקשו שם והא קעבר בלפני עור ומשני רוב עצים להסקה נתנו אלמא דאי לאו רוב היה עובר בלפני עור אע"ג דהוא ספק. ותירץ דיש לומר דאי לאו רוב היה אסור עכ"פ מדרבנן כמו שכתב הריטב"א דאיסור דרבנן איכא גם בספק ולכן משני התם דאיכא רוב וגם איסור דרבנן ליכא.

והא דפריך בקידושין לב' א' ודילמא רתח וקעבר משום לפני עור היינו משום דמגרהו שיכעוס והוי לפני עור, דהוי ודאי מכשול אע"ג דאפשר שלא יכעוס.

בספר צוהר ח"ו עמוד קכז' מובא ששאלו לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, בשביעית פ"ה מ"ו תנן דכל היכא דאיכא למיתלי ליכא משום לפני עור וכ"כ לדינא הרבה אחרונים. ויש להקשות מהא דאמרין בקידושין דף לב' ע"א רב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה אמר איזול אחזי אי רתח אי לא רתח. ומקשינן ודילמא רתח וקעבר אלפני עור ע"ש. הרי דאפילו בספק איכא משום לפני עור. ובשו"ת עין יצחק או"ח סימן יג' כתב דשאני התם דהוי קרוב לודאי שיעשה איסור, וכן כתב החפץ חיים בהלכות לשון הרע כלל ט' ס"א בהגה ויישב כן נמי הא דאמרין במו"ק דף י"ז גבי מכה בנו גדול ע"ש.

אולם יש לעיין מהא דאמרין ב"מ דף עה' המלוה את חבירו שלא בעדים עובר בלפני עור. והרי שם הוי ספק אם יכשל הלוח באיסור. ובאמת שהחפץ חיים שם הזכיר את הסוגיא הזאת ורק בתירוץ התעלם מזה. ושמעתי דגם בזה שייך לומר דהוי קרוב לודאי שיכפור לדעת הלחם משנה פ"ב מהלכות מו"ל ה"ז דהחשש שמא ישכח הלוואתו, אבל לדעת הב"ח והפרישה חו"מ סימן ע' דהחשש שמא יכפור במזיד ודאי שאינו קרוב לודאי אלא חשש רחוק וצ"ע, והשיב, הוא עלול לכפור.

עוד מובא שאלה. יש להסתפק באדם שנתן למומר חפץ שיעבור בו עבירה כגון שנתן לחשוד על השביעית מחרישה כדי שיחרוש בה בשביעית, האם עובר באיסור לפני עור פעמים רבות כמספר האיסורים שיעבור המומר, או אינו עובר אלא באיסור לפני עור אחד בלבד.

וכן יש להסתפק באדם שנותן למומר דבר מאכל שיש בו ב' איסורים יחד, או שנותן לו מאכל אסור לאכול ביום צום האם עובר בב' איסורים דלפני עור או באיסור אחד.

ובמיוחד יש לדון לפי מה שכתבו האחרונים דאיסור לפני עור הוא מדין שותפות באיסור שעשה חבירו מחמתו, ולפי"ז נמצא שהוא

במושט כוס יין לנזיר, ובזה אין הכא נמי דלא תלינן לומר דשמא רוצה הכוס ליתנו לאחרים, דסו"ס בספיקא נמי אסור, אבל כשאינו מסייעו באיסור עצמו רק נותן לו דבר היתר, אלא שע"ז יש בידו אפשרות לעשות בו איסור, זה אינו בכלל האיסור של לפני עור, ואסור רק מדרבנן ולכן הקילו בכלי המיוחד לאיסור ולהיתר. ובהמשך דבריו העיר איד מותר למכור שדה לחשוד על השביעית מפני שיכול להובירה כמבואר בהמשך בפרק ח' הלכה ו', והא השדה יש בה עשה דשבייתת שדהו והוי כחפצא דאיסורא וחשיב כיון לנזיר דלא תלינן ביה. וא"כ צ"ע היאך מוכרים בזמנינו פרדסים ושדות למחללי שבת אשר ברור שיעבדו בה בשביעית, וע"ש בהערה.

עוד תירוץ כתב במנחת שלמה על קושית המשנה ראשונה, דלגבי עבירות לא חשיב לפני עור אלא א"כ ודאי הדבר דבעי לה לעבירה, אבל כל שהוא ספק אין אני קורא בה נתינת מכשול שהרי כל אדם הוא בעל בחירה ומספק מוקמינן ליה בחזקת כשרות, וע"ש עוד.

בתוס' אנשי שם כאן במשנה כתב וז"ל "פשוט דלפני עור דאורייתא אינו אלא כשאי אפשר לחשוד לעבור בלא זה כגון שאי אפשר לו להשיג במקום אחר ומדרבנן אסור להחזיק ידי עוברי עבירה אף כשמצא להשיג במקום אחר וזה דוקא בישראל חשוד אבל מומר לעבודת כוכבים או עובד כוכבים בדבר האסור לו ומוצא להשיג במקום אחר יש מחלוקת בין הפוסקים אם מותר למכור לו. ולכאורה היה נ"ל לדינא דמשנתינו הוא דוקא במוצא להשיג במקום אחר אבל באינו מוצא להשיג במקום אחר אסור אפילו במקום ששייך דרכי שלום ויש לתלות להיתר אם לא כשמוכחא מילתא להיתר יותר מלאיסור וע"ש עוד.

בדרך אמונה בביאור ההלכה בד"ה כך אסור מביא בתחילה את הטעם שכתב בפירושו המשניות לרמב"ם באיסור לסייע ידי עוברי עבירה בשביעית משום לפני עור. וכן כתב רש"י בע"ז טו' ע"ב.

ומביא שהקשה החזו"א א"כ למה מותר בדבר דאיכא למילתי בהיתר ואיסור, וכי מותר ליתן ספק מכשול לפני עור, ותירץ החזו"א שראו חז"ל שאם באנו לאסור הכל יבוא לידי שגאה ומריבה עמהם שזה ג"כ אסור ולפעמים האיסור הזה חמור יותר מהאיסור שאנו באים להצילו ממנו ולכן הכריעו דבודאי אסור ובספק מותר.

אמנם הביא הביאור ההלכה את דברי הריטב"א בע"ז טו' ע"ב שכתב שאין לאו דלפני עור אלא כשנותנו למי שיעשה בו עבירה ודאי, אלא דרבנן אסרו אפילו בסתמא היכא שיש רגלים לדבר לחוש שיעבור בו עבירה ועשו סתמא כפירושו, וכל היכא דאיכא למיתלי לקולא דלאו לעבירה בעי לה, אוקמיה רבנן אדינא והתירוהו עכ"ל.

ומבאר הדרך אמונה את כוונת הריטב"א, דס"ל דספק מכשול לא מיקרי מכשול דא"כ כל דבר שאדם נותן ברשות הרבים יכול לקרות שיעבור עור ויכשל בו, או מי שלא יראה וזה לא נקרא מכשול ולא אסרתו תורה (אם לא מצד בור ברשות הרבים) דאל"ה גם בחצירו או בביתו לא ישים שום דבר שמא יכשל בו מי שהוא

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ח הלכה א'

נאירותו עכ"ל. והיינו דהוא כודאי שישתה יין וכתוב כי תרא יין כי יתאדם והיינו כשאדם רואה היין מתעורר אצלו החשק והרצון לשתותו וחשיב כודאי ישתה.

ואף לדברי רש"י שכתב לא יושיט אדם כוס יין לנזיר שמא יבוא לשתותו, יש לומר דאיירי באופן שנותן לו הכוס יין מעורר אצל הנזיר את הרצון והחשק לשתותו דאז אפילו לדעת הריטב"א עובר בלפני עור.

הגאון הגדול ר' יעקב אידלשטיין זצוק"ל זצוק"ל בשיעורי שביעית סימן ז' עמוד כט' בהמשך דבריו שם הביא את החזו"א מדוע התירו בספק וכתב על דבריו, שעדיין הדבר קשה, דהא כל כהאי גוונא היכא דאיכלע מצב כזה שיוצא שעכ"פ העבירה תהא נעשית לכל צד שינהוג, אז אומרים שב ואל תעשה עדיף וע"ש ראייתו. וא"כ הכא נמי בנידון דהשאלת כלים הרי עדיף שלא ישאל ויעבור לפני עור בקום ועשה. וגם עצם טעמו של החזו"א יש לדון, מאי שנא דלא מצינו שיתירו לבטל מצוה אחרת של תורה, מחמת עניינים כאלו של דרכי חיים ושלום, ואם צריך ללבוש ציצית למשל האם רשאי לבטל מצות עשה משום מלעיגים או שלום, דהא רק בכבוד הבריות שלו מצינו דרשאי לעבור בשב ואל תעשה, וא"כ בנידון דידן שזה שלום אחרים, וגם קום ועשה, מה הטעם להתיר עבירה דאורייתא. וע"ש באריכות דבריו.

הגאון ר' אשר וייס שליט"א בשו"ת מנחת אשר ח"ב סימן ל' מביא את דברי המשנה ראשונה ושדבריו אינם ברורים כ"כ. ולכן כתב שנראה לומר, דלא צייתה אותנו התורה באיסור דלפני עור לידע מחשבות בני אדם ותעלומות לבבם, דאין הדבר מסור אלא לבוחן כליות ולב, וע"כ כל עוד לא ידוע בוודאות שכונתו לאיסור, אינו בכלל איסור זה. ולא מצאנו דין ספיקא דאורייתא אלא במקום שישנו איסור מוגדר אך ישנו חסרון ידיעה מקרי מחמת העדר נתונים, והיינו דאמרינן דבלפני עור תלינן בהיתרא, דכיון שאין אנו יודעים אם כוננתו להיתר או לאיסור, וחפץ זה משמש אף להיתר, כל כה"ג לא הטילה התורה אחריות על הנותן למנוע את האפשרות העבירה מהלוקח, ולדעת הריטב"א באמת רק כשפירש או בודאי גמור הוי לפני עור מדאורייתא, אבל סתמו אינו כפירושו מדאורייתא, אלא מדרבנן, כגון מושיט יין לנזיר והקלו במקום שאפשר לתלות. וע"ש עוד בכל הסימן.

הגאון ר' צבי כהן זצ"ל בספרו שמיטת קרקעות פרק ט' אות ג' כתב, אסור למכור להשאל או להשכיר כלי המיוחד למלאכת איסור בשביעית, ליהודי החשוד לעשות בו מלאכה האסורה בשביעית, בין מלאכה האסורה מן התורה ובין מלאכה האסורה מדרבנן.

עוד כתב באות ד', אם יש אפשרות שישתמש בכלי הנ"ל למלאכה המותרת בשביעית, רשאי למכור, להשאל או להשכיר ליהודי החשוד, והוא הדין בכלי שאינו מצוי תמיד לקנותו, שיש לתלות שקונוהו עבור שמינית.

עוד כתב באות ה', האפשרות הדרושה כדי להתיר מכירה, השאלה או השכרת כלי לחשוד על השביעית כנ"ל, אינה דווקא כשיש רוב

שותף בהרבה איסורים. והשיב, בראשון פעם אחת ובשני כמה פעמים.

במשנת זרעים במשנת שביעית על הר"ש כאן הערה 120 מביא את דברי הר"ש שמבואר דבריו שאפילו באופן שרוב מלאכתו לאיסור אלא שמשתמשים בו במיעוטא להיתר ג"כ מותר למכור בשביעית לחשוד, והרי בכה"ג אית לן למיזל בתר הרוב, ועפ"י הרוב הרי הוא עומד למלאכת איסור ואיך נחשוב זה כספק לפני עור. הא כודאי לפני עור הוא, דהרי באיסורין אזלינן בתר הרוב וצ"ע.

וכתב שאולי הטעם של החזו"א בהיתר בספק יעזור לפרש אף כאן בדעת הר"ש, אפילו כשהרוב הוא למלאכת איסור.

בחוט שני עמוד תיד' אחרי שהביא את דברי הריטב"א דליכא לאו דלפני עור אלא כשנותנו למי שיעשה בו עבירה ודאי ורק רבנן אסרו אפילו בסתמא היכא שיש רגלים לדבר לחו שיעבור עבירה וכל היכא דאיכא למיתלי לקולא דלאו לעבירה בעי אקומיה רבנן אדינא והתירוהו. והקשה החוט שני, מהא דאמרינן בב"מ ע"ה ע"ב כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור, ופירש"י שעולה על רוחו של לוח לכפור.

ועוד קשה, דאמרינן במו"ק יז' ע"א דהמכה לבנו גדול עובר משום לפני עור, ופירש"י דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והוי ליה איהו מכשילו, משמע דאף שאינו ודאי כל שיכשל מ"מ עובר משום ולפני עור.

וכתב החוט שני לבאר דעת הריטב"א שדברי אמורים במניח ומכין לאדם את האפשרות לעבור את האיסור, וכמו שכתב הרמב"ם בספר המצוות (לא תעשה רצט') וז"ל "ולאו זה כולל ג"כ מי שיעזור על עבירה או יסבב אותה כי הוא יביא האיש ההוא לעון ובעזרתו הכשילו וחזר עור ויפתהו ויעזרהו להשלים עבירתו או יכין לו סיבת העבירה עכ"ל". ובזה ס"ל להריטב"א דאם אין העבירה ודאי אין בזה אלא איסור מדרבנן, אבל במלוה שלא בעדים וכן במכה לבנו גדול אינו רק כשמניח מכשול וסיבה לעבירה או מקרב את האיסור לנכשל, אלא שהוא מייצר וגורם לחבירו שיתעורר לרצות לעשות את העבירה וזה שכתב רש"י לגבי מלוה שלא בעדים וז"ל שעולה על רוחו של לוח לכפור, פירושו, שע"י המעשה של הלואה שלא בעדים הוא גורם לעורר את מחשבתו ופועל אצלו את הרצון לעשות איסור, וזה גרע טפי ממקרב את המכשול לפניו ומשו"ה אף כשאין העבירה ודאית מ"מ איכא בזה לפני עור מן התורה משא"כ כשרק מקרב לפניו את המכשול ס"ל להריטב"א דבעינן שהעבירה תהיה ודאית. וכן יש לומר במכה לבנו גדול שכיון שע"י שמכהו הרי הוא מעורר אצל הבן את הרצון להתנגד לאביו וזה גרע טפי ממקרב לפניו את האיסור.

עוד הביא החוט שני את הגמרא בע"ז ו' ע"א מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת"ל ולפני עור לא תתן מכשול ופירש"י כוס יין לנזיר שמא יבוא לשתותו, משמע לכאורה דאף אם הדבר ספק אם הנזיר ישתה עובר מן התורה בלפני עור, ויש לומר כמו שכתבו התוס' שם דלהכי נקט כוס יין לנזיר משום דמסתמא למישתי קאי בעי לה כיון דכולי עלמא חמרא שתי ושמא שכל

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ח הלכה א'

כשפוגשו ברחוב ואפילו אם החשוד הקדים לו שלום אסור לו להחזיר שלום.

ואולי כדי שלא יהיה סתירה בדברי רבינו זצוק"ל אפשר לומר שסתם חשוד כל עוד שלא ראה אותו עובר להדיא עבירה בשביעית, הגם שהוא חשוד, אין הכא נמי יכול לומר לו שלום ולברכו שיצליח. אולם חשוד כזה שרואה אותו להדיא עובר עבירה בשביעית, אחד כזה אסור לחזקו מכאן ולהבא, כי ודאי כעת שהוא יודע שהחשוד כבר עובר עבירה של שביעית, כל חיזוק ועידוד נחשב כדוחף ומסייע אותו שימשיך בעבודתו ח"ו בשביעית. אחד כזה אסור מכאן ולהבא לומר ולהחזיר לו שלום גם שלא בשעת העבודה.

במשפטי ארץ פרק יט' אות ט' כתב, אין לברך יהודי העובד בשדהו בשמיטה באיסור שיצליח בעבודתו, ויש אומרים שאף אין לומר לו שלום. ובהערה 14 הביא את המשנה פ"ד משנה ג' מחזיקין ידי נכרים בשביעית אבל לא ידי ישראל ושואלים בשלומם מפני דרכי שלום. והגמ' בגיטין סב' ע"א מחזיקין ידי נכרים הכוונה לומר להם אחזקו. ופירש רש"י שאומרים לעושי המלאכה העוברים עליהם תחזקנה ידיכם. וע"ז כתוב אבל לא ידי ישראל. ואת הסיפא של המשנה ושואלים בשלומם פירשה הגמרא ושואלים בשלום גוים אפילו ביום אידם. וכתב פאת השולחן סימן כח' ס"ק כג', שהגמרא לא פירשה שואלים בשלום ישראל, משום שסוברת שאסור לשאול בשלום ישראל העובד באיסור.

אמנם מביא המשפטי ארץ שהתוס' בגיטין שם ד"ה אשרתא (וכעין זה בר"ש על המשנה שם) הביאו מהירושלמי חד מ"ד שלגוי מותר לומר עבוד טוב ואחכור ממך אחרי שמיטה, וליהודי מותר לומר תחזקנה ירך וחד מ"ד שלגוי מותר לומר תחזקנה ירך ולישראל מותר לומר שלום עליך. א"כ לפי הבבלי כפי שפירשו הפאת השולחן אסור לומר ליהודי אפילו שלום ולדעת הירושלמי מותר לומר שלום ונחלקו אם מותר לומר לו תחזקנה ירך.

ומסיים המשפטי ארץ לעיין במג"א סימן שמו' ס"ק ד' שכתב שאסור לומר ליהודי העובר עבירה תחזקנה ירך וכן נראה שם בתוס' שחזרו בהם מפירושם למ"ד הראשון בירושלמי, וכן נראה בר"ש פ"ד מ"ג שלכו"ע אסור לומר ליהוד תחזקנה ירך.⁴

שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל.

ש. הרמב"ם בפרק ח' מהלכות שמיטה ויובל הלכה א' כתב "כדרך שאסור לעבוד הארץ בשביעית כך אסור לחזק ידי ישראל שעובדין אותה וכו'". וכתב רבינו שליט"א בדרך אמונה (ס"ק ב') שאסור לחזק ידי ישראל היינו אפילו לומר לו תתחזק או תצליח ואפילו לומר שלום משמע בגמ' שאסור.

נתבקשתי ע"י אבי מורי שליט"א לשאול, האם האיסור לחזק ידי ישראל בדיבור כזה, מדובר דוקא בזמן שהישראל שעובד בשמיטה נמצא עתה בתוך השדה, שכעת כשמחזקו בדיבור שיצליח או שלום, בזה מראה כאילו גם הוא שמח בזה שהוא עובד בשדה ומעודדו,

צדדים לומר שישתמש בו להיתר, אלא אפילו בספק השקול. וע"ש בהערה. ויש מתירים אפילו באפשרות רחוקה שישתמש בכלי בהיתר, ויש המתירים רק אם רוב שימוש הכלי להיתר. וע"ש בהערות.

להעמיד מכונה למכירת משקאות ברחוב באופן שיש בזה חשש חילול שבת, מצד לפני עור.

בארחות שבת ח"ב פרק עשרים ושנים אות מא' כתבו, הבא להעמיד מכונה אוטומטית למכירת משקאות וכיוצ"ב יש להבחין בזה בין שני המקרים. א, אם המכונה עומדת במקום בו שכיחים מחללי שבת העלולים לקנות מהמכונה בשבת מן הראוי להפסיק את פעולת המכונה קודם השבת. ובהערה הביא בשם הגרש"ז אויערבאך בשמירת שבת כהלכתה פרק כט' הערה ע' שכתב דנראה שמון הדין אין בזה איסור לפני עור לא תתן מכשול, דכשם שמצינו בשביעית פ"ה משנה ח' דמותר למכור פרה חורשת לחשוד על השביעית, דלענין לאו דלפני עור מקילינן לתלות שמא לא יחרוש בה אלא ישחטנה, אף שאין זו תלייה שכיחה, הכא נמי יש לתלות שמא לא יקנו מהמכונה בשבת אלא בערב שבת או במוצאי שבת. ב, אם המכונה עומדת במקום שרובו הגדול גויים ואין יהודים מחללי שבת שכיחים בו אין צורך להפסיק את פעולתה מערב שבת.

באיסור לחזק ידי ישראל שעובד בשביעית יצליח או אמירת שלום.

כתב הרמב"ם כדרך שאסור לעבוד בארץ בשביעית כך אסור לחזק ידי ישראל שעובדין אותו וכו'.

בדרך אמונה ס"ק ב' כתב אסור לחזק ידי ישראל היינו אפילו לומר לו תתחזק או תצליח כדלקמן הלכה ח' שלא התירו זה אלא בגוי ואפילו לומר להם שלום משמע בגמרא דאסור. בציון ההלכה ס"ק א' מציין לגמרא בגיטין סב' א' דמוקי שואלין בשלומן של גוי ולא כמאן דמוקי בירושלמי על ישראל החשוד משמע דלגמ' דידן אסור בישראל, ועיין פאת השולחן ס"ק כג'.

בשיח השמיטה עמוד רכט' כתב, יהודי שעובד בשדה בשביעית באיסור, בין באיסור דאורייתא ובין באיסור דרבנן אסור לאחרים לברך אותו בשעת העבודה שיצליח או לומר לו שלום לפי שאסור להחזיק ידי עוברי עבירה. ובהערה הביא בשם רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שהאיסור הוא בשעת העבודה שאז נראה כמחזק אותו.

עוד מביא שדן קמיה רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל מדוע בכל האיסורים שאדם עובר כגון איסור בורר בשבת לא אסרו לדרוש בשלומו כמו בנושא כאן והשיב דשביעית היא בפרהסיא.

בשיח אמונה הערה 1 הביא בשם רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל במכתבים שבכל אופן אסור לומר לו שלום וכדומה גם

⁴ עוד בענין לחזק גוי בשביעית יש לעיין אי"ה בהלכה ח'.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ח הלכה א'

אבל אם פוגשו מחוץ לשדה, סתם ברחוב ליד ביתו, שם יוכל לחזקו ולומר לו שלום, כי באמירת שלום ברחוב, וכן כשמאחל לו שיצליח ברחוב לא ניכר שכוונתו דוקא שיצליח בשדה וימשיך לעבוד בשדה, אולי סתם מברכו שיתחזק וכדומה בענינים אחרים.

ת. תמ"ד.

ש. באופן שהעובד ישראל בשמיטה פגשו ברחוב ופתח לפניו בשלום וכדומה, האם מותר להשיב שלום, או שגם להשיב שלום וכל איחולים אסור בישראל כזה.

ת. אסור.

ש. כשנמצאים כמה אנשים ביחד באיזה מקום וביניהם יש ישראל של"ע עובד בשמיטה, וכעת כל אחד מאחד לאחרים שיתחזקו ויצליחו או באמירת שלום וכדומה, האם יכולים לאחל ולברך גם את הישראל שעובד בשמיטה, כי זה לא ניכר שמתכוין לחזקו בגלל שעובד בשמיטה, כי מברכו יחד עם אחרים, או מכיון שהוא עובר עבירה, אדרבה צריך להראות לו פנים חמוצות שאינו עושה רצון הקב"ה, ולכן יאמרו שלום והצלחה לכולם חוץ מאותו יהודי של"ע עובד בשמיטה.

ת. לא.

ש. אם דעת רבינו שליט"א שאסור לחזק יהודי שאינו שומר שמיטה גם כשאינו בתוך השדה, וכל פעם שפוגשים אותו אסור לומר לו שלום או שיתחזק, כיצד הדין בבית כנסת האם אסור ליתן לו עליה בכל השנה גם כשיש לו צורך כגון יארציט וכדומה, ויהא אסור למכור לו עליות.

ת. אצל אסור.

ש. כיצד באופן שאותו יהודי שלא שומר שמיטה כדבעי עושה חתונה והזמין את הציבור לבוא, האם יהא אסור לציבור לבוא, כי זה נחשב כאילו מחזקים ידי עוברי עבירה.

ת. אסור.